

بررسی تطبیقی راهکارهای تربیت اخلاقی در

المنیران و تنسیم

www.ketab.ir

رضا انصاری زاد

انصاریزاده، رضا، ۱۳۵۵-	سرشناسه
المیزان فی تفسیر القرآن، فارسی، برگزیده، شرح	عنوان فرزادی
نسیم: تفسیر قرآن کریم، فارسی، برگزیده، شرح	عنوان و نام پدیدآور
بررسی تطبیقی راهکارهای تربیت اخلاقی در المیزان و نسیم/ نویسنده رضا انصاریزاد.	مشخصات نشر
مق: عصر جواب، ۱۴۰۳.	مشخصات ظاهری
۳۳۸ص.	شابک
978-622-253-426-4	وضعیت فهرست نویسی
فینا	یادداشت
کتاب حاضر شرحی بر برگزیده‌ای از کتاب "المیزان فی تفسیرالقرآن" اثر محمدحسین طباطبائی و کتاب " نسیم: تفسیر قرآن کریم" عبدالله جوادی‌آملی است.	یادداشت
کتابنامه: ص. [۲۱۹] - ۲۲۶.	موضوع
تربیت اخلاقی-- جنبه‌های مذهبی - اسلام	
Moral education-- Religious aspects -- Islam	
طباطبائی، سید محمدحسین، ۱۳۸۱ - ۱۳۶۰ . المیزان فی تفسیرالقرآن -- تربیت اخلاقی	موضوع
جوادی آملی، عبدالله، ۱۳۱۲ - . نسیم: تفسیر قرآن کریم -- تربیت اخلاقی	موضوع
تربیت اخلاقی -- جنبه‌های قرآنی	موضوع
Moral education -- Qur'anic teaching	
طباطبائی، سید محمدحسین، ۱۳۸۱ - ۱۳۶۰ . المیزان فی تفسیرالقرآن، برگزیده، شرح	سیاسه افروده
جوادی آملی، عبدالله، ۱۳۱۲ - . نسیم: تفسیر قرآن کریم، برگزیده، شرح	سیاسه افروده
BPT۳۰/۱۸	رده سند کنکره
۲۹۷/۲۸۲۷	رده بندی دویی
۹۲۸۸۹۲۲	شماره کاتالوژی ملی
فینا	اطلاعات رکورد کاتالوژی

بررسی تطبیقی راهکارهای تربیت اخلاقی در المیزان و نسیم

نویسنده: رضا انصاریزاد

انتشارات عصر جوان

صفحه آرا: ولی الله کارگر

چاپخانه: زمزم

نوبت و سال انتشار: اول، ۱۴۰۲

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول

قطع و صفحه: وزیری، ۳۲۸ صفحه

قیمت: ۱۹۰،۰۰۰ تومان

مرکز پخش:

قم، خیابان ارم، پاساژ قدس، طبقه آخر، پلاک ۱۶۷

تلفن: ۰۲۵ - ۳۷۷۳۰۰۳۷ - ۰۹۱۲۵۵۲۸۴۸۰ همراه:

فهرست مطالب

۲۱	پیشگفتار.....
۲۳	بخش اول: کلیات و مفاهیم.....
۲۴	کلیات.....
۲۷	مفاهیم.....
۲۷	۱- بررسی تطبیقی.....
۲۸	۲- راهکار.....
۲۹	۳- تربیت.....
۲۹	۱-۳. تربیت در لغت.....
۳۱	۲-۳. تربیت در اصطلاح.....
۳۳	۳-۳. تمایز تربیت از تعلیم.....
۳۴	۴- اخلاق.....
۳۶	۱-۴. تمایز اخلاق با برخی مفاهیم.....
۳۷	۲-۴. تمایز اخلاق با تربیت.....
۳۸	۳-۴. تمایز اخلاق با آداب.....
۴۱	۴-۴. تمایز اخلاق با رفتار.....
۴۲	۵- تربیت اخلاقی.....
۴۳	۱-۵. تمایز تربیت اخلاقی با انواع تربیت.....
۴۴	۲-۵. تقسیمات گوناگون راهکارهای تربیت اخلاقی.....
۴۸	۶- میزان.....
۴۸	۷- تسنیم.....
۴۹	۸- ویژگی‌های موضوع این نوشتار.....

۶..... بررسی تطبیقی راهکارهای تربیت اخلاقی در المیزان و تسنیم

۴۹..... ۹- تذکرات مرتبط با این نوشتار

بخش دوم: بررسی راهکارهای تربیت اخلاقی المیزان و تسنیم در بُعد شناخت

۵۲.....

۵۵..... تحلیل بر نحوه چینش راهکارهای این بخش

۵۵..... ۱- خروج از غفلت (بقظه).....

۵۵..... ۱-۱. تحلیل بر ارتباط خروج از غفلت با راهکارهای تربیت اخلاقی

۵۶..... ۱-۲. تحلیل بر ارتباط غفلت با راهکارهای مربوط به بُعد شناخت

۵۷..... ۱-۳. غفلت در المیزان

۵۷..... الف) مقایسه جهل و غفلت از حیث مفهوم و متعلق

۵۸..... ب) استکبار روحی و استضعاف فکری

۵۹..... ج) متعلق‌های غفلت و منشأهای آن

۶۰..... د) عوامل غفلت زدایی

۶۰..... ه) توجه به آثار منفی غفلت

۶۰..... و) ذکر و یاد خداوند متعال

۶۱..... ۱-۴. غفلت در تسنیم

۶۱..... الف) مقایسه غفلت با برخی مفاهیم

۶۱..... ب) آسیب‌های غفلت

۶۱..... (۱) مانع تفکر و تدبیر

۶۲..... (۲) فشار و تنگی زندگی

۶۳..... ج) متعلق غفلت

۶۳..... د) عوامل غفلت

۶۴..... ه) درمان غفلت

۶۵..... ۱-۵. تطبیق و تحلیل

۶۶..... ۲- پرهیز از خود فراموشی

۱-۲. تحلیل بر ارتباط «پرهیز از خود فراموشی» با راهکارهای تربیت

۶۷..... اخلاقی

۲-۲. تحلیل بر ارتباط «برهیز از خود فراموشی» با راهکارهای مربوط
 به بُعد شناخت ۶۷

۲-۳. خود فراموشی در المیزان ۶۹

الف) فراموشی خدا علت خود فراموشی ۶۹

۲-۴. خود فراموشی در تسنیم ۷۰

الف) فراموشی خدا علت خود فراموشی ۷۰

ب) عدم بهره وری از علم موجود ۷۱

ج) جاه طلبی و هواپرستی عامل خود فراموشی ۷۱

۲-۵. تطبیق و تحلیل ۷۲

۳- کنترل قوه خیال ۷۳

۳-۱. تحلیل بر ارتباط «کنترل قوه خیال» با راهکارهای تربیت
 اخلاقی ۷۴

۳-۲. تحلیل بر ارتباط «کنترل قوه خیال» با راهکارهای مربوط به
 بُعد شناخت ۷۵

۳-۳. خیال پردازی در المیزان ۷۷

الف) تأثیر متقابل خیال انگیزی و خفیات ۷۷

ب) تفاوت خیال و اُمْنیّه ۷۷

ج) خیال و پندارهای خرافی ۷۸

د) خیال و پندارهای موهوم ۷۸

۳-۴. خیال پردازی در تسنیم ۷۹

الف) خیال و عواطف کاذب ۷۹

ب) ناهماهنگی خیال با سایر قوای درون ۷۹

ج) گرفتار شدن مختال به جهل مرکب ۸۱

د) مراحل تصرفات شیطان در قوه خیال ۸۱

هـ) ترکیه نفس و هماهنگی قوای درون راه کنترل خیال ۸۲

۳-۵. تطبیق و تحلیل ۸۳

- ۴- پرهیز از تکبر و تفاخر ۸۵
- ۴-۱. تحلیل بر ارتباط «پرهیز از تکبر و تفاخر» با راهکارهای تربیت اخلاقی ۸۵
- ۴-۲. تحلیل بر ارتباط «پرهیز از تکبر و تفاخر» با راهکارهای مربوط به بُعد شناخت ۸۶
- مفهوم‌شناسی تکبر و تفاخر ۸۷
- ۴-۳. تکبر و تفاخر در المیزان ۸۹
- الف) تکبر و گرفتن قدرت فکر و استدلال ۹۲
- ب) روگردانی از حق ۹۲
- ج) جدال در برابر حق ۹۳
- د) ناسپاسی و نافرمانی از حق ۹۴
- ه) منشأ و آثار تفاخر ۹۴
- ۴-۴. تکبر و تفاخر در تسنیم ۹۶
- الف) فرق کبر و عجب ۹۶
- ب) تکبر موجب ذلت و خواری ۹۷
- ج) درمان تکبر ۹۸
- د) نقش تخریبی تفاخر در ایجاد شک و دو دلی و درمان آن ۹۸
- ۴-۵. تطبیق و تحلیل ۹۹
- ۵- پرهیز از عناد با حق ۱۰۲
- ۵-۱. تحلیل بر ارتباط «پرهیز از عناد با حق» با راهکارهای تربیت اخلاقی ۱۰۳
- ۵-۲. تحلیل بر ارتباط «پرهیز از عناد با حق» با راهکارهای مربوط به بُعد شناخت ۱۰۳
- ۵-۳. عناد با حق در المیزان ۱۰۴
- الف) تشبیه لجوج به خزندگان ۱۰۴
- ب) مصادیق عناد با حق ۱۰۵

- ۴-۵. عناد با حق در تسنیم ۱۰۶
- ۵-۵. تطبیق و تحلیل ۱۰۸
- ۶-۶. پرهیز از عجب و غرور ۱۰۹
- ۶-۱. تحلیل بر ارتباط «پرهیز از عجب و غرور» با راهکارهای تربیت اخلاقی ۱۱۰
- ۶-۲. تحلیل بر ارتباط «پرهیز از عجب و غرور» با راهکارهای مربوط به بُعد شناخت ۱۱۱
- ۶-۳. عجب و غرور در میزان ۱۱۱
- الف) عجب ۱۱۱
- ب) غرور ۱۱۲
- ج) گناه و دل بستگی به دنیا، عامل اغترار ۱۱۳
- د) اغترار و ایجاد فخر فروشی در انسان ۱۱۳
- ۶-۴. عجب و غرور در تسنیم ۱۱۴
- الف) عجب ۱۱۴
- ب) غرور ۱۱۵
- ج) مقایسه غرور و برخی مفاهیم ۱۱۵
- د) سقوط معنوی و لعن ابدی بر اثر غرور ۱۱۵
- هـ) جایگاه غرور در گام‌های شیطان ۱۱۶
- و) نفاق و گناه عامل اغترار ۱۱۶
- ۶-۵. تطبیق و تحلیل ۱۱۷
- ۷-۷. تعدیل حسگرایی ۱۱۹
- ۷-۱. تحلیل بر ارتباط «تعدیل حسگرایی» با راهکارهای تربیت اخلاقی ۱۲۰
- ۷-۲. تحلیل بر ارتباط «تعدیل حسگرایی» با راهکارهای مربوط به بُعد شناخت ۱۲۰
- ۷-۳. حسگرایی در میزان ۱۲۲

۱۰. بررسی تطبیقی راهکارهای تربیت اخلاقی در المیزان و تسنیم.....

الف) بررسی مبانی حسگرایان ۱۲۲

ب) مصادیق و آسیب‌های حسگرایی در قرآن ۱۲۳

ج) منطق حسگرایان ۱۲۴

۴-۷. حسگرایی در تسنیم ۱۲۴

الف) بررسی مبانی حسگرایان ۱۲۵

ب) آفت حسگرایی ۱۲۶

ج) عوامل حسگرایی ۱۲۷

۵-۷. تطبیق و تحلیل ۱۲۷

۸- مبارزه با تقلید کورکورانه ۱۳۰

۱-۸. تحلیل بر ارتباط «مبارزه با تقلید کورکورانه» با راهکارهای

تربیت اخلاقی ۱۳۰

۲-۸. تحلیل بر ارتباط «مبارزه با تقلید کورکورانه» با راهکارهای

مربوط به بُعد شناخت ۱۳۱

۳-۸. تقلید کورکورانه در المیزان ۱۳۲

الف) تقلید کورکورانه و تعطیلی تفکر ۱۳۳

ب) تقلید کورکورانه و خرافه پرستی ۱۳۴

۴-۸. تقلید کورکورانه در تسنیم ۱۳۵

مبانی تقلید گرایان ۱۳۶

الف) خرافه پنداری ۱۳۶

ب) رکود و جمود روح و فکر ۱۳۶

۵-۸. تطبیق و تحلیل ۱۳۷

۹- برهیز از آرزوی دراز ۱۳۸

۱-۹. تحلیل بر ارتباط «برهیز از آرزوی دراز» با راهکارهای تربیت

اخلاقی ۱۳۸

۲-۹. تحلیل بر ارتباط «برهیز از آرزوی دراز» با راهکارهای مربوط به

بُعد شناخت ۱۳۹

پیشگفتار

بررسی تطبیقی، حاصل مقایسه شباهت‌ها و تفاوت‌های نظریات گوناگون دو یا چند صاحب نظر در یک موضوع است.

این نوشتار به بررسی تطبیقی راهکارهای تربیت اخلاقی در دو کتاب تفسیر «المیزان» و «تسنیم» می‌پردازد.

پس با اینکه از محتوای این دو تفسیر بهره برده، اما محوریت با راهکارهای تربیت اخلاقی است. و همچنین با اینکه نوشتاری است مشتمل بر مباحث «تفسیر»، «تربیت» و «اخلاق»، اما رویکرد اصلی آن تفسیر است.

راهکارهای تربیت اخلاقی موجود در این نوشتار به تبع غالب محققان این موضوع، در سه حوزه «شجاعت»، «انگیزه» و «رفتار» مشتمل بر مباحث ذیل انجام گرفته است.

در حوزه شناخت: خروج از غفلت (بِقظه)؛ پرهیز از خود فراموشی؛ کنترل قوه خیال؛ پرهیز از تکبر و تفاخر؛ پرهیز از عناد با حق؛ پرهیز از عجب و غرور؛ تعدیل حسگرایی؛ مبارزه با تقلید کورکورانه؛ پرهیز از آرزوی دراز.

در بُعد انگیزه: انذار و تبشیر؛ محبت الهی؛ تفکر پیرامون هستی؛ موعظه و نصیحت؛ امتحان؛ معرفی مصادیق والگوها؛ قصه سرایی؛ تمثیل؛ مراعات‌های گفتاری.

در بُعد عمل و رفتار: مصاحبت و هم نشینی؛ دعا و نیایش؛ یاد مرگ؛ توبه و استغفار؛ صبر و استقامت؛ امر به معروف و نهی از منکر؛ عمل به دانسته‌ها؛ نهذیب نفس؛ مبارزه با دل‌بستگی‌ها و دل‌داگی‌های دنیوی.

به باور نگارنده با توجه به نزدیکی مطالب «المیزان» و «تسنیم» در موضوع این نوشتار، به سختی می‌توان عنوان جداگانه‌ای را یافت که فقط از نظر یکی از این دو مفسر گرانقدر، راهکار تربیت اخلاقی باشد. اما می‌توان ادعا کرد که در

مجموع این راهکارها، شباهت‌ها خیلی بیشتر از تفاوت‌هاست، و در بیان فرق‌های جزئی هم می‌توان چنین ادعاء کرد که سیر مباحث آیت‌الله جوادی در تسنیم از نظر کمی مبسوط‌تر از مباحث المیزان است، و از نظر کیفی، ورود و خروج به مطالب هم در قالب استدلال و هم در محتوا روشن‌تر است و از علوم گوناگون مثل منطق؛ فلسفه؛ عرفان؛ ادبیات و لغت جهت پرورش مباحث، استفاده بیشتری نسبت به «تفسیر المیزان» شده است.